

Æg og sæd - med eller uden afsender

Børn har ret til at kende ophav

> **Når et barn bliver født, skal der så et til- og fra-kort på "gaven"? Det er spørgsmålet, når man tillader mænd og nogle kvinder at donere sæd- og æg anonymt. Jurister, etikere og børne fortalere peger på, at børn bør have ret til at kende deres genetiske ophav.**

Sverige: Anonymitet ophævet

> **I Sverige har man ophævet anonymiteten for 19 år siden. Det betød overgang færre donorer, og donortypen i dag er ændret i Sverige. Man har ikke kendskab til, at nogle svenske donorbørn har opsoget deres donorfar. Og kun 10 pct. af forældrene fortæller deres børn, at de er kommet til verden ved hjælp af en donor.**

Danmark mangler ægdonorer

> **I Danmark er kvindelige donorer også anonyme, men man mangler alligevel ægdonorer, blandt andet fordi kun kvinder i fertilitetsbehandling må donore æg. Mildere hormonstimulering åbner for, at kvinder generelt kan blive ægdonorer.**

Dette BIOSAM Informerer rapporterer fra BioSam seminar den 17. marts for Folketinget, som led i Folketingets fremtidspanel om bioetik. Emnet var "Æg- og sæddonation".

Over 3000 danske børn er kommet til verden med en anonym sæddonor i perioden 1995 til 2003. Og tallet stiger fra år til år. Tanken bag den anonyme sæddonation er at hjælpe ufrivilligt barnløse til at få børn. Men spørgsmålet, om barnet har krav på at kende sit biologiske ophav, melder sig. Barnets tarv ligger til grund for, at en række europæiske lande har valgt at ophæve donorenes anonymitet. I stedet skal donoren være mulig at opspore for det barn, der kommer til verden med donor-sæd eller -æg. Begrundelsen er, at børn har ret til at kende sit biologiske ophav.

Men ophæver man donoranonymiteten, melder en række andre spørgsmål sig også: Hvor meget vil donorpuljen falde? Vil der komme færre børn til verden? Vil de ufrivilligt barnløse blive fertilitetssturer for at finde en anonym donor i udlandet? Og selvom man ophæver anonymiteten, får barnet så oplysningerne om sin oprindelse, når forældrene selv skal fortælle barnet om dets tilblivelse?

Disse spørgsmål blev rejst på et Biosam-seminar om æg- og sæddonation, der også strejfede ægdonation og kvinders muligheder for at blive donorer.

Børns ret

Børns rettigheder er i vidt omfang nedfældet i FN's børnekonvention, og den dannede rammen om en væsentlig del af diskussionen på seminaret om anonyme donorforældre og børnenes retsstilling. Men konventionen ligger tilsyneladende åben for fortolkning.

I Tyskland har man ophævet donoranonymiteten, fordi man på baggrund af Børnekonventionen mener, at børn har krav på at kende sin genetiske oprindelse. I Danmark, hvor anonym donation er tilladt, har man derimod ikke entydigt tolket konventionen sådan. Man tolker den i stedet sådan, at staten ikke må lægge unødige hindringer i vejen. Det forklarede de to jurister dr. jur. Inger Dübeck og Berit A. Faber, cand.jur og sekretariatschef i Det Etske Råd.

BIOSAM behandler spørgsmål knyttet til den bioteknologiske udvikling. BIOSAM er et samarbejdsorgan mellem eksisterende råd og komitéer.

BIOSAM udgøres af repræsentanter for
Den Centrale
Videnskabssetiske Komité
Det Etske Råd
Det Dyreetiske Råd
Dyreforsøgstilsynet
Teknologirådet

BIOSAMs sekretariat
Teknologirådet
Antonigade 4
DK-1106 København K
Tel. 33 32 05 03
biosam@tekno.dk
www.biosam.dk

Abonnement
Gratis pr. e-mail
Tilmeldning på
biosam@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på
www.biosam.dk

ISSN: 1602-043X

FN's Børnekonvention

FN vedtog konventionen om Barnets Rettigheder i 1989 – også kaldet Børnekonventionen. De væsentligste bestemmelser i forbindelse med donorsæd er Børnekonventionen og den Europæiske Menneskerettighedskonvention fra 1950. Danmark har indkorporeret Menneskerettighedskonventionen i dansk ret, men ikke Børnekonventionen. Danmark har dog tilsluttet sig den og forpligtet sig til at tage hensyn til den i forbindelse med lovgivningen.

Konventionens relevante passager om donoranonymitet:

Artikel 3

1. I alle foranstaltninger vedrørende børn, hvad enten disse udøves af offentlige eller private institutioner for socialt velfærd, domstole, forvaltningsmyndigheder eller lovgivende organer, skal barnets tarv komme i første række.

Artikel 7

1. Barnet skal registreres umiddelbart efter fødslen og skal fra fødslen have ret til et navn, ret til at opnå et statsborgerskab og, så vidt muligt, ret til at kende og blive passet af sine forældre.

Artikel 8

1. Deltagerstaterne påtager sig at respektere barnets ret til at bevare sin identitet, herunder statsborgerskab, navn og familieforhold, som anerkendt af loven og uden ulovlig indblanding.

2. Hvis et barn ulovligt berøves en del af eller hele sin identitet, skal deltagerstaterne yde passende bistand og beskyttelse med henblik på hurtigt at genoprette barnets identitet.

For Inger Dübeck er der dog ikke meget at tage fejl af, når det gælder den danske lovgivning. - Som loven er i dag, berøver samfundet børnene muligheden for at søge oplysninger om deres ophav, og det er i strid med konventionen. Tiden er inde til at se på anonymitetens uheldige konsekvenser og overveje en ophævelse, sagde Inger Dübeck.

Inger Dübeck pegede endvidere på, at samfundet har udviklet sig og sammenligningsgrundlaget for donorbørn har ændret sig siden f.eks. 50'erne. Det er ikke et tabu for moderne børn at have en "papfar" og en biologisk far. - For børnene handler det om, hvor man føler sig tryk, konstaterede hun.

Lovens rødder

Berit A. Faber skuede også tilbage i sit oplæg. Men ikke længere tilbage end årene op til 1997, hvor loven om kunstig befrugtning blev vedtaget. Berit A. Faber var en af de jurister, der var med til at forberede lovforslaget. - Og spørgsmålet er, om der skal være til- og fra-kort på gaven, sagde hun.

Uden at besvare spørgsmålet entydigt, forklarede Berit A. Faber, at loven om kunstig befrugtning primært blev til ud fra en helhedsbetragtning – med andre ord: det handlede om at hjælpe par med sygdomme.

Argumenterne for var således at hjælpe par med at skabe en familie og retten til at få børn. Argumenterne imod var, at donation kan give en fremmedhed i forholdet, det kan lægge et pres på familien og åbne for en kommercialisering af donation.

Men rundt om i Europa er man også begyndt at fokusere på barnets ret. Det er årsag til, at en lovændringsbølge skyller over Europa i øjeblikket. Og tendensen er ifølge Berit A. Faber, at donorenes anonymitet bliver ophævet. Men lovtyperne er forskellige, og det åbner for forskellige muligheder, forklarede Berit A. Faber, der mener, at man må fokusere på tre ting: Hvad skal reguleres? Hvorfor? Hvordan? Desuden er det vigtigt at fokusere på, hvilke rettigheder de tre parter: barnet, forældrene og donoren får.

Viden giver færre børn

Uanset lovgivningstype, er der en risiko for, at færre børn kommer til verden, hvis donoren ikke må være anonym, mente filosofen Kirsten Hansen fra afdelingen for Medicinsk Videnskabsteori på Panum Institutet.

Hun medgav, at donorbørn kan komme til at lide under uvisheden om deres biologiske ophav, men hun stillede spørgsmålet: Hvad er bedst? At vi har viden om donoren og dermed får færre børn, eller at man ikke har viden, og børnene kommer til verden.

- Et argument kan være, at et barn aldrig vil lide så meget under uvisheden om sin oprindelse, at det ville ønske det ikke var født, fortsatte hun som argument for, at barnet godt kan leve med ikke at kende sin oprindelse.

Dermed bliver barnets tarv ifølge Kirsten Hansen også et argument imod at ophæve donoranonymiteten.

Hun pegede også på risikoen for donorturisme – at barnløse par rejser til udlandet for at finde en anonym donor. Samtidig strejfede hun retsstillingen for de børn, der er blevet til under utroskab og ikke er børn af den far, de regner med.

BØRN AF UTROSKAB

Mellem en og tre procent af en given befolkning har en anden far, end de regner med.

Det fremgår af en oversigt over relevante videnskabelige arbejder i "Estimating the Frequency of Nonpaternity in Switzerland", Sasse, G. et. al. fra 1994.

I Sverige var man dog ikke i tvivl, da man i 1985 ophævede donoranonymiteten.

- Lovændringen udspandt af en genuin omsorg for børnene, slog Kerstin Hagenfeldt fast. Hun er professor på kvindeklinikken på Karolinska Sjukhuset i Stockholm og har nøje fulgt konsekvenserne af lovgivningen.

BIOSAM behandler spørgsmål knyttet til den bioteknologiske udvikling. BIOSAM er et samarbejdsorgan mellem eksisterende råd og komitéer.

BIOSAM udgøres af repræsentanter for

Den Centrale Videnskabssetiske Komité
Det Ethiske Råd
Det Dyreetiske Råd
Dyreforsøgstilsynet
Teknologirådet

BIOSAMs sekretariat

Teknologirådet
Antonigade 4
DK-1106 København K
Tel. 33 32 05 03
biosam@teknolo.dk
www.biosam.dk

Abonnement

Gratis pr. e-mail
Tilmeldning på
biosam@teknolo.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på
www.biosam.dk

ISSN: 1602-043X

Derfor kunne hun med de svenske erfaringer forsøge at besvare nogle af spørgsmålene. Kommer færre børn til verden uden anonyme donorer? Hvor meget rejser barnløse par til udlandet? Hvor mange børn bruger muligheden til at lære sit biologiske ophav at kende?

De svenske erfaringer

I Sverige blev en af de mærkbare konsekvenser, at antallet af donorer svandt i perioden fra 1985 til 1992. Men puljen af donorer nåede efter otte år – det vil sige i 1993 – op på et højt niveau igen.

Samtidig har donorkorpset fået en anden profil. Hvor en donor før hyppigt var en ung ugift mand, så er det i dag i højere grad gifte mænd med børn, der melder sig som donorer, forklarede Kerstin Hagenfeldt.

BEHOV FOR DONORÆG

Der findes ingen officielle optællinger for hvor mange, der får donoræg.

Peter Humaidan, overlæge på Fertilitetsklinikken ved Skejby Sygehus, skønner, at:

- 40-50 danske par bliver behandlet på privatklinikker
- 200-400 danske par tager til udlandet årligt for at hente donoræg
- Hvis udbuddet af æg var dækkende i Danmark, ville 500-700 barnløse par have behov

Til gengæld tager flere svenske par til udlandet for at få børn med en anonym donor. Der er ingen officielle tal for, hvor mange der benytter sig af muligheden i for eksempel Finland, Spanien, Holland etc.

Men fertilitetslægen Ole Schou fra den danske sædbank Cryos har lavet en undersøgelse blandt danske privatklinikker og målt, at omtrent 336 svenske par i 2001 fik behandling på danske klinikker. Han skønner endvidere, at i alt 500-800 svenske par årligt har hentet anonym donorsæd i forskellige europæiske lande. Kerstin Hagenfeldt stiller sig kritisk over for tallene og anslår ud fra sine egne skøn, at formentlig 500 svenske par rejser udenlands efter en donor. Men en del af disse er enlige kvinder eller lesbiske par, der ifølge den svenske lovgivning ikke kan få behandling, og derfor må søge til det mere liberale Finland eller specielle klinikker i Danmark. Det ændrer ifølge den svenske professor imidlertid ikke på, at der hvert år i Sverige bliver født børn uden de samme juridiske rettigheder, som de børn, der har en kendt donorfar.

Og barnets retsstilling gav anledning til diskussion.

- Vi har et princip om, at alle borgere er stillet lige, når det drejer sig om retten til aktindsigt i

egne forhold. Den ret bør også gælde for donorbørn, så de ikke som nu afskæres fra at få viden om deres biologiske ophav, sagde Ragnhild Riis, næstformand i Etisk Råd.

Et par indspark i debatten forsøgte at sætte spørgsmålet om barnets ret til viden om sit genetiske ophav i et andet perspektiv:

- Hele anonymitetsdiskussionen har et fælles træk: der er et skred i debatten i retning af, at vi i højere og højere grad lægger vægt på det genetiske kendskab. Det er meget karakteristisk, og det er noget, vi bør overveje, sagde Klaus Birkholm, medlem af Etisk Råd.

Mens formand for Etisk Råd, Ole Hartling spekulerede på om, debatten var et "knæfald for generne".

Fortalere for at bevare anonymiteten har tidligere i den offentlige debat argumenteret for, at FN's Børnekonvention ikke eksplicit siger noget om, at børn har ret til at kende sit genetiske ophav.

Socialt eksperiment

De svenske forældre til donorbørn med en kendt donor fortæller desuden meget sjældent barnet om dets oprindelse. Ifølge Kerstin Hagenfeldt viste en spørgeskemaundersøgelse, at kun 10 % har fortalt barnet om dets biologiske ophav, mens 40 % har til hensigt oplyse barnet. Af de forældre der ikke har fortalt børnene om donoren, har 53 % imidlertid sagt det til andre i familien eller omgangskredsen.

DONORERNES ØNSKER

En spørgeskemaundersøgelse blandt 43 svenske donorer i 1998 viste følgende:

Donorerne blev spurgt om, de ville være interesserede i at møde barnet. Svarene fordelte sig således:

- 56 % af donorerne var positivt indstillede
- 16 % var usikre
- 3 % ønskede ikke at møde barnet

Det tal fik Børnerådets sekretariatschef Bente Ingvarsen til at reagere fra salen.

- Vi har tidligere været for anonymitet, men har ændret holdning, og fortelsen er et meget vigtigt emne, forklarede Børnerådets repræsentant.

- Der skal ikke mange øjekast eller bemærkninger til, før et barn forstår sammenhængen, sagde hun.

Børnerådet overvejer bl.a. om forældrene skal have undervisningsmateriale, der kan hjælpe dem til at fortælle barnet om dets oprindelse. Kerstin Hagenfeldt forklarede, at de svenske erfaringer viser, at undervisningsmateriale har betydning for forældrenes holdning til at fortælle børnene om det.

BIOSAM behandler spørgsmål knyttet til den bioteknologiske udvikling. BIOSAM er et samarbejdsorgan mellem eksisterende råd og komitéer.

BIOSAM udgøres af repræsentanter for Den Centrale Videnskabssetiske Komité Det Etiske Råd Det Dyreetiske Råd Dyreforsøgstilsynet Teknologirådet

BIOSAMs sekretariat Teknologirådet Antonigade 4 DK-1106 København K Tel. 33 32 05 03 biosam@tekn0.dk www.biosam.dk

Abonnement Gratis pr. e-mail Tilmeldning på biosam@tekn0.dk Tidligere nyhedsbreve findes på www.biosam.dk

ISSN: 1602-043X

Netop forældrenes tavshed fik flere deltagere på seminaret til at pege på paradokset i at op-hæve donorerens anonymitet og overlade op-lysningspligten til forældre, der alligevel ikke fortæller barnet om dets tilblivelse.

Det var en af grundene til, at Kerstin Hagenfeldt konkluderende sagde, at det endnu lig-ner et socialt eksperiment.

Kvindelige donorer

Hvis anonymiteten skal ophæves, vil det også gælde for ægdonorer. Men diskussionen her kredser i højere grad om en ændring af den nuværende danske lov, der kun tillader kvin-der i fertilitetsbehandling at donere æg.

Flere forslag har været vendt i den offentlige debat. Filosof Kirsten Hansen diskuterede et par af dem i sit oplæg. Et af argumenterne for, at lade alle kvinder få mulighed for at donere æg, er både retten til selvbestemmelse og hen-synet til de ufrivilligt barnløse.

Hvis det bliver tilladt, kan man forestille sig forskellige modeller, f.eks. at den kvindelige donor donerer æg til en veninde eller søster. Kirsten Hansen mente dog, at det med stor sandsynlighed vil være svært for et barn at forholde sig til, at dets møder også er dets bio-logiske mor.

En anden mulighed er krydsdonation, hvor en kvinde, der er relateret til et barnløst par, do-nerer et æg til en pulje. Disse "puljeæg" vil herefter blive fordelt, så et fremmed par får ægget.

Teknologien for ægudtagning har desuden udviklet sig, og det åbner for, at flere kvinder kan blive donorer.

Overlæge Peter Humaidan fra Fertilitetskli-nikken ved Skive Sygehus forklarede, at kvin-der ikke behøver den samme hormonstimula-tion som tidligere for at kunne producere æg til ægudtagning og til donation. I alt er 14 da-ge med forbehandling med hormoner skåret ud af behandlingen, så den nu tager cirka 16 dage. Og risikoen for, at kvinder bliver over-stimuleret, er blevet mindre.

Selve ægudhentningen er også blevet et lette-re indgreb, der tager mellem fem og ti minuter, forklarede han.

- Når man er forberedt på det, er det de færre-ste, der har problemer med det, sagde han om sin erfaring med udtagning af æg.

Modning af æg i laboratoriet

Biologen Thomas Høst Hansen, der arbejder på Dansk Fertilitetsklinik på Frederiksberg, forklarede, hvordan man kan springe hor-monstimuleringen over og modne æggene i laboratoriet i stedet for i æggestokkene. Metoden, der kaldes IVM (In Vitro Modning), har dog et par problemer. Det er svært at tage

æggene ud af ægblæren, mange æg falder fra undervejs, og graviditetsraten har ikke været lovende. Ifølge Thomas Høst Hansen bliver under 10 procent gravide med IVM-metoden. Det største studie i Danmark viste, at ud af 644 ægudtagninger blev 25 kvinder gravide - sva-rende til fire procent.

- Men der er store fordele ved IVM, der er in-gen overstimulation, og den er mindre res-sourcekrævende. Man kan forestille sig, man kan bruge det på sigt, sagde Thomas Høst.

Få børn med nedfrosne æg

Graviditetsraten med nedfrosne æg rundede Thomas Høst også - heller ikke den er synder-lig høj. Først og fremmest er en kvinde født med en bestemt pulje æg, og kvaliteten daler i takt med, at kvinden bliver ældre.

For en ung kvinde er det - ifølge både Peter Humaidan og Thomas Høst - 60 pct. af ægge-ne, der er af så god kvalitet, at det kan blive til et barn. Derimod vil kun 20 % af æggene hos en 37-årig kvinde kunne blive til en graviditet. Denne statistik skulle illustrere, hvor få æg der er egnede til nedfrysning. Ifølge Thomas Høst er det kun halvdelen af en pulje, der kan blive valgt til en nedfrysning. Desuden bliver æggene stressede af hele processen, der blandt andet kræver, at vandet skal suges ud af æg-gene og erstattes med et frysemiddel. Kun 10-15 procent af de nedfrosne æg resulterer i en graviditet.

Men området er langt fra udforsket. For ek-sempel ved man ikke, hvor længe et æg kan tåle at være frosset ned. Derfor ved man heller ikke, hvad der sker, hvis man forlænger perio-den fra de nuværende tilladte to år til fem år, som et foreliggende lovforslag lægger op til, forklarede Peter Humaidan.

Han stillede sig i øvrigt undrende over for lov-forslagets ide om, at man skal transportere æggene fra offentlig regi til en privat klinik, når det barnløse par har fået et barn:

- At overføre de frosne æg er ren volapyk - det er mærkeligt, at man pludselig skal ud på lan-devejen for, at en privatklinik kan få penge for noget, der allerede er udført, sagde Peter Hu-maidan.

Kilde: "Ethiske problemer vedrørende kunstig befrugtning. 2. del", Det Ethiske Råd 2002. Den refererede undersøgelse findes i "The views of semen donors regarding the Swedish Insemination Act 1984," Medical Law Interna-tional 1998.

Fremtidspanel om bioetik:

Læs mere om fremtidspanelet og læs oplæg fra dette seminar her:

<http://www.etiskraad.dk/sw3670.asp>

BIOSAM behandler spørgsmål knyttet til den bioteknologiske udvikling. BIOSAM er et samarbejds-organ mellem eksisterende råd og komitéer.

BIOSAM udgøres af repræsentanter for Den Centrale Videnskabssetiske Komité Det Ethiske Råd Det Dyreetiske Råd Dyreforsøgstilsynet Teknologirådet

BIOSAMs sekretariat Teknologirådet Antonigade 4 DK-1106 København K Tel. 33 32 05 03 biosam@teknolo-gi.dk www.biosam.dk

Abonnement Gratis pr. e-mail Tilmeldning på biosam@teknolo-gi.dk Tidligere nyheds-breve findes på www.biosam.dk

ISSN: 1602-043X

De sidste tre numre fra BIOSAM informerer er:

- 17 Doktor, hvordan har mine gener det?
- 16 Patent på mennesker
- 15 Farmakogenetik i Danmark

Denne udgave af BIOSAM informerer er skrevet af Eva Balslev, freelance journalist.

Redaktør: Ida Leisner, Teknologirådet.

BIOSAM behandler spørgsmål knyttet til den bioteknologiske udvikling. BIOSAM er et samarbejdsorgan mellem eksisterende råd og komitéer.

BIOSAM udgøres af repræsentanter for
Den Centrale Videnskabetiske Komité
Det Ethiske Råd
Det Dyreetiske Råd
Dyreforsøgstilsynet
Teknologirådet

BIOSAMs sekretariat
Teknologirådet
Antonigade 4
DK-1106 København K
Tel. 33 32 05 03
biosam@tekno.dk
www.biosam.dk

Abonnement
Gratis pr. e-mail
Tilmeldning på
biosam@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på
www.biosam.dk

ISSN: 1602-043X